Revurdering av vilkår for bruk av siviløkonomtittelen

(Behandlet av UHR-ØA 3. november 2026)

1. Bakgrunn

Universiteter og høyskoler med rett til å gi mastergrad i økonomiske og administrative fag, kan gi den beskyttede tittelen siviløkonom (siv.øk.) som tilleggsbetegnelse. Formelt sett er det hver enkelt utdanningsinstitusjon som har denne myndigheten, men Kunnskapsdepartementet har forutsatt at utdanningsinstitusjonene samordner praksisen gjennom NRØA (Nasjonalt råd for økonomisk-administrative fag, nå UHR-Økonomi og administrasjon). NRØA utarbeidet i 2016 retningslinjer for bruk av sidetittelen siviløkonom i dokumentet *Vilkår for bruk av tilleggsbetegnelsen (sidetittelen) siviløkonom*.[1]

Det har vist seg at institusjonene tolker vilkårene ulikt slik at tildeling av siviløkonomtittelen praktiseres ulikt. UHR-ØAs nasjonale fagorgan for regnskaps- og revisjonsfag har påpekt at dagens vilkår ikke tar tilstrekkelig hensyn til tilfeller der loven krever at enkelte spesialiseringer må tilbys som egne grader, og at dette kan være årsaken til ulike tolkninger av vilkårene. I enhetsmøte i april 2026 uttrykte UHR-ØA at det er uheldig med ulik praksis, og at det var ønskelig med en gjennomgang av vilkårene.

Arbeidsutvalget i UHR-ØA har fulgt opp vedtaket og nedsatt en arbeidsgruppe og utarbeidet et mandat for arbeidsgruppen.

2. Oppsummering

Dette dokumentet inneholder arbeidsgruppens drøftelse av vilkårene for siviløkonomtittelen. Gruppen foreslår to endringer i vilkårsdokumentet:

- Oppdatere referanser til UH-lov, UH-forskrift og BØA-plan.
- Lempe på kravet om at studenter må ha mulighet til å velge spesialiserings-område,
    a) enten ved å slette dagens krav
    b) eller ved å tilføye en fotnote som presiserer at kravet ikke gjelder for studieprogrammer som er opprettet fordi loven krever at spesifikke spesialiseringer må tilbys som egne grader.

[1] https://www.uhr.no/_f/p1/i4e6fc9ed-0645-4edb-8a65-e7d7bca68723/vilkar-for-bruk-av-tilleggsbetegnelsen-sivilokonom-vedtatt-nroa-060616-oppdatert-november-2018-endelig-versjon-1.pdf

Utover dette foreslår gruppen ikke substansielle endringer i vilkårene, men dokumentet inneholder også drøftelse av flere vilkår som foreslås beholdt uendret. Arbeidsgruppen håper denne drøftelsen kan bidra til omforent forståelse av vilkårene og sikre lik praksis.

Innhold

1. Bakgrunn 1
2. Oppsummering 1
3. Arbeidsgruppe 2
4. Mandat 2
5. Hjemmel 3
6. Hva er en siviløkonom? 4
7. Hvem kan tildele siviløkonomtittelen? 6
8. Spesialisering og bredde 7
9. Utvanningsrisiko 13
10. Utenlandske utdanninger 15
11. Virkningstidspunkt 16
12. MRR 17
13. Oppsummering – forslag til endring i vilkårene 21

3. Arbeidsgruppe

- Kjell Ove Røsok NHH
- Erik Døving Oslo Met
- Frode Kjærland NTNU
- Christian Andvik BI
- Anne-Cathrine Bernhoft Nord
- Leif Atle Beisland UiA

Arbeidsgruppen konstituerte seg i møte 11. juni 2026. Kjell Ove Røsok ble valgt til leder.

4. Mandat

UHR-Økonomi og administrasjon ønsker oppdaterte vilkår for bruk av sidetittelen siviløkonom som bidrar til felles praksis blant institusjonene.

Arbeidsgruppen bes gjennomgå eksisterende vilkår og lage et forslag til nye vilkår som kan vedtas på UHR-Økonomi og administrasjons enhetsmøte 2. og 3. november 2026. Gruppen skal presentere utkast for arbeidsutvalget under prosessen og ferdig forslag på enhetsmøtet.

5. Hjemmel

NRØA utarbeidet dagens vilkår for bruk av siviløkonomtittelen i 2016. Universitets- og høyskoleloven (UH-lov) ble endret i 2024. I dette kapitlet vurderer vi om lovendringen i seg selv krever endring av vilkårene for siv-øk tittelen.

UH-loven av 2024 sier følgende om tildeling av titler:

> *Akkreditering av studietilbudet er et vilkår for å kunne tildele den tilhørende graden. Departementet gir forskrift om hvilke grader og yrkesutdanninger en institusjon kan gi, om omfanget av studier som fører til en grad eller yrkesutdanning, og hvilken tittel graden eller yrkesutdanningen gir rett til* [...] (UH-lov, 2024, § 3-8)

I UH-forskriftene er kravet til siv-øk tittelen noe utdypet:

> [...] *Universiteter og høyskoler med rett til å gi mastergrad i økonomiske og administrative fag kan gi den beskyttede tittelen siviløkonom (siv.øk.) som tilleggsbetegnelse på vitnemål* (UH-forskriften, 2024, § 2-14)

Dette er tilnærmet samme formulering som i forrige gradsforskrift og som er utgangspunktet i gjeldende vilkår for siv.øk tittelen. Kravene er altså uendret.

Vi forutsetter videre at avklaringene som Kunnskapsdepartementet ga i brev av 21. desember 2015 fortsatt gjelder. I dette brevet sier departementet blant annet følgende:

> *[...] det er den enkelte utdanningsinstitusjon som gir en 5-årig mastergrad innenfor teknologiske fag eller økonomiske og administrative fag, som selv må vurdere om utdanningen skal gi tilleggsbetegnelsen "sivilingeniør" eller "siviløkonom". Departementet forutsetter likevel utdanningsinstitusjonene til å samordne sin praksis og ved hjelp av NRØA og NRT komme frem til en enighet om nærmere vilkår for bruk av tilleggsbetegnelser. Departementet vil følge utviklingen og vurdere om samordningen fungerer tilfredsstillende.*

Også utdanninger tatt i utlandet kan kvalifisere for siviløkonomtittel. Dette følger av UH-loven:

> *Institusjonsakkrediterte universiteter og høyskoler kan godkjenne en grad som er fullført ved utenlandske universiteter eller høyskoler, som faglig jevngod med et studium ved institusjonen. Dersom graden blir godkjent, har søkeren rett til å bruke*

tittelen som er fastsatt for studiet som den utenlandske utdanningen er jevngod med (UH-lov, 2024, § 9-4)

Denne paragrafen samsvarer i stor grad med § 3-5a i UH-loven av 2005 som var gjeldende ved utforming av gjeldende vilkår for siviløkonomtittelen. I eget kapittel i dette notatet redegjør vi for dagens praktisering av slike jevngodhetsvurderinger, se kapittel om utenlandske utdanninger.

BØA-planen ble endret i 2018 og vilkårene for siviløkonomtittelen må oppdateres i samsvar med gjeldende BØA-plan.

Oppsummert har arbeidsgruppen ikke identifisert endringer i lovverket som vil kreve endringer av vilkårene annet enn at henvisninger til paragrafer må oppdateres til gjeldende lov og forskrift, og beskrivelsen av BØA-planen må oppdateres til gjeldende plan.

6. Hva er en siviløkonom?

Dagens vilkår er ikke eksplisitt på hva som karakteriserer en siviløkonom, men de legger stor vekt på at utdanningen må gi kandidaten både bredde og spesialisering innen økonomi og administrasjon, og at «studiet skal gi kandidatene en bred og solid plattform for å kunne arbeide i næringsliv, offentlig forvaltning og andre organisasjoner; som spesialister, rådgivere eller ledere».[2]

Det opprinnelige siviløkonomstudiet ved NHH var utformet etter tysk modell med vekt på bred og solid fagkompetanse i et sammenhengende studieløp. Dette skiller seg fra kortere erfaringsbaserte ledelsesutdanninger som MBA.[3] Typisk for utdanningen er flerfaglighet med fokus på bedriften med dens drift, omgivelser og varierte problemstillinger snarere enn på én vitenskapelig disiplin. Siviløkonomstudiet kombinerer typisk generalistenes faglige bredde med disiplinenes vekt på teori og metode. Med innføring av felles gradssystem (Bologna-prosessen/Kvalitetsreformen) har det vært tendens til at master-delen av studiet har blitt mer spesialisert både i form av mer «spissing» i siste del av studiet og større forskjeller mellom institusjonene.[4][5] De uteksaminerte fra NHH ble opprinnelig kalt handelskandidater mens yrkestittelen siviløkonom ble forvaltet av siviløkonomforeningen. NHH tok etter hvert i bruk tittelen og den ble lovbeskyttet i 1963 med enerett for NHH. Kandidater fra utenlandske

[2] For enkelhets skyld bruker dette notatet begrepet *næringsliv* uten at dette er ment å ekskludere offentlig forvaltning eller andre organisasjoner som kan ha behov for siviløkonomens kompetanse.
[3] Amdam, R. P., & Kvålshaugen, R. (2016). Ledelse som profesjon i Norge-Fagkompetanse versus ledelseskompetanse. Døving, Elstad og Storvik (red.) *Profesjon og ledelse.* Fagbokforlaget.
[4] Nilsen, Y. (2014): Siviløkonomene. Slagstad & Messel (red.) *Profesjonshistorier*. Pax forlag.
[5] Dahl, S. (1999): *De økonomisk-administrative utdanningene ved høgskolene*. Norges forskningsråd, Området for kultur og samfunn. Oslo.

handelshøyskoler kunne søke om å bruke tittelen gitt rett fagkombinasjon. I 1985 fikk BI og Nordland distriktshøyskole rett til å gi tittelen siviløkonom til sine kandidater og i 1992 fikk også Agder distriktshøyskole rett til å opprette siviløkonomutdanning som den fjerde i landet.[6] Med 3+2-modellen falt rollen til de tradisjonelle «sivil»-titlene bort, men har blant annet for øk/adm-studiene blitt videreført som sidetittel.

Arbeidsgruppen oppfatter at det er enighet om at en siviløkonom må ha både spesialisering og bredde, men at det er breddekravet som skiller siviløkonomen fra andre økonomer som har tatt studieprogram som vektlegger spesialisering fremfor bredde.

Sidetittelen siviløkonom er knyttet til studentenes femårige løp frem til mastergrad, og dagens vilkår forutsetter at løpet har en bachelordel som oppfyller kravene i BØA-planen. Disse kravene sikrer en bred utdanning ved at de stiller minimumskrav til utdanning innen både bedriftsøkonomisk analyse, administrasjonsfag, samfunnsøkonomi, metodefag, etikk, samfunnsansvar og bærekraft. Ett spørsmål blir da om man kan si at breddekravet er oppfylt i bachelordelen og at masterdelen kan fokusere på spesialisering. Dette ville i tilfelle være en vesentlig endring av vilkårene for siviløkonomtittelen siden dagens vilkår stiller et breddekrav også for masterdelen. Arbeidsgruppen har ikke registrert noe ønske om å endre kravet om bredde i masterdelen. Et breddekrav både i bachelordelen og masterdelen vil også understreke viktigheten av faglig bredde hos ferdige utdannede siviløkonomer.

Arbeidsgruppen har også diskutert om valgmuligheter i utdanningen er viktig for en siviløkonom. I gjeldende vilkår er valgmulighet et sentralt kriterium, men arbeidsgruppen som jobbet frem vilkårene i 2016, var delt i synet på krav til valgmuligheter i studieprogrammet. To alternativer ble fremmet:

1. Innenfor studieprogrammet skal en student ha mulighet til å velge spesialiseringsområder både innenfor økonomiske og innenfor administrative fag.
2. Innenfor studieprogrammet skal en student ha mulighet til å velge mellom flere fagområder innenfor både økonomiske og administrative fag.

Det var det første alternativet som ble vedtatt, og de i arbeidsgruppen som fremmet dette forslaget, begrunnet det blant annet som følger:

> "*dette er et viktig bidrag for å sikre ønsket robusthet og bredde i kombinasjon med dybde i masterprogrammer som leder frem til sidetittelen siviløkonom, og at dette kriteriet er viktig for å skille masterprogrammer som gir rett til å bruke sidetittelen*

[6] Basberg, B.L. (2017): Ambisjonene som aldri ble gitt opp. Busch, Olaussen og Pettersen (red.): *Bred og spiss! NTNU Handelshøyskole 50 år.* Fagbokforlaget.

siviløkonom fra mer spesialiserte mastergrader innenfor det økonomisk/administrative fagområdet"

Det er mulig å etablere studieprogram uten valgmuligheter som likevel har både spesialisering og bredde, men da ville alle studentene fra programmet ha identisk innhold i sine grader, og programmet vil fremstå som et mer spesialisert program som er nettopp det siviløkonomtittelen distanserer seg fra. Det kan argumenteres med at siviløkonomtittelen ikke bare skal signalisere bredde i den enkelte students utdanning, men også at den enkelte student kan påvirke innholdet i egen grad slik at man også får bredde i studentmassen.

Dette tilser at studentene må ha visse valgmuligheter. Men valgmuligheter kan innarbeides på mange måter. Studentene kan for eksempel ha valgmuligheter knyttet til spesialiseringer, valg av emner innen spesialisering, valg knyttet til oppfyllelse av breddekrav, valg knyttet til utveksling eller tilgang til helt valgfrie emner. Vi drøfter dette videre i et senere kapittel (kap. 8).

7. Hvem kan tildele siviløkonomtittelen?

Det følger av UH-forskriften § 2-14 at det er universiteter og høyskoler med rett til å gi mastergrad i økonomiske og administrative fag som kan gi siviløkonomtittelen. I *Plan for toårig masterstudium i økonomi og administrasjon* som ble vedtatt i 2012, ble også Master i økonomi og ledelse inkludert, men begrenset samtidig adgangen til å gi siviløkonomtittelen til Master i økonomi og administrasjon og Master i økonomi og ledelse. I forbindelse med utarbeidelse av vilkårene som ble vedtatt i 2016, ble tittelen knyttet til studieprogrammets innhold og ikke studieprogrammets tittel. Men det er fortsatt klart at institusjoner uten mastergrad i økonomiske og administrative fag ikke kan tildele siviløkonomtittel.

Som det fremgår i forrige kapittel, var det likevel en forutsetning at studieprogrammet gav studentene tilgang til en bredde innenfor både økonomiske og administrative fag for å skille masterprogrammer som gir rett til å bruke siviløkonomtittelen, fra mer spesialiserte mastergrader innenfor det økonomisk/administrative fagområdet. Etter arbeidsgruppens mening innebærer dette at de universitetene og høyskolene som skal gi siviløkonomtittelen, reelt sett må ha brede fagmiljøer innenfor både økonomiske og administrative fag, og at disse miljøene må være tilgjengelige for studenter på programmer som vil gi siviløkonomtittelen. Det at studentene har tilgang til og er en del av brede fagmiljøer, har en egenverdi i definisjonen av en siviløkonom.

I forlengelsen av dette kan det også diskuteres om det må være krav om fysisk tilstedeværelse på campus, eller om det skal være mulig å oppnå en siviløkonomtittel i et heldigitalt program. Når studenter deltar aktivt i digital undervisning, kan generelle kompetansemål innen kommunikasjon o.l. bli oppnådd et godt stykke på vei.

Arbeidsgruppen antar imidlertid at heldigitale programmer i større grad enn fysiske programmer kan ha utfordringer med tilstrekkelig interaksjon og tilstrekkelig miljøtilhørighet for å oppnå generelle kompetansemål som er viktig for en siviløkonom. Arbeidsgruppen forutsetter at studieprogrammer som gir siviløkonomtittelen, kan redegjøre for hvordan programmets undervisningsopplegg sikrer oppnåelse av de generelle kompetansemålene og foreslår ingen ny presisering i vilkårene.

8. Spesialisering og bredde

En mastergrad er 120 studiepoeng. For å kvalifisere til siviløkonomtittelen krever dagens vilkår at minst 60 av disse må være fordypning (inkludert selvstendig arbeid) og 20 må være bredde. De resterende 40 studiepoeng skal dekke metode (som ikke er kvantifisert i vilkårene) og andre emner. Andre emner kan være både innenfor og utenfor øk/adm, men av disse kan maksimum 15 studiepoeng være utenfor øk/adm.

Når det gjelder spesialisering og bredde, krever dagens vilkår at både spesialisering og bredde skal være innen fagområdene økonomi og administrasjon (øk/adm), jfr. følgende krav til læringsutbytte:

> *Kandidaten har avansert kunnskap innenfor minst to deler av det økonomisk-administrative fagområdet (breddekrav) og spesialisert innsikt i et avgrenset område (fordypningskrav).*

I dette kapitlet diskuterer vi først hva som kan regnes som fag innen øk/adm for så å diskutere krav til hhv. spesialisering og bredde. I dette notatet betrakter vi begrepene *fordypning* og *spesialisering* som synonyme begreper.

Vurderingene av hvilke fag som kan anses som øk/adm, gjøres for å bestemme hvilke emner som kan oppfylle fordypnings- og breddekravet. Emner som ikke anses som øk/adm, kan likevel være en nødvendig del av utdanningen for å oppfylle kravene til generell kompetanse hos siviløkonomer, men etter dagens vilkår må de ikke utgjøre mer enn 15 studiepoeng.

8.1. Økonomiske og administrative fag

Dagens vilkår omtaler fagområdene innen øk/adm som følger:

- Økonomiske fag inkluderer fag innenfor bedriftsøkonomisk analyse (regnskap, økonomistyring, investering og finansiering) og samfunnsøkonomi.
- Administrative fag inkluderer strategi, organisasjon, ledelse og markedsføring.

Arbeidsgruppen har ikke registrert noen innvendinger til denne kategoriseringen, og foreslår ingen endringer i kategoriseringen. Men en slik kategorisering betyr ikke at

emner må være enten økonomiske eller administrative. Integrasjon av økonomiske og administrative tema i samme emne vil støtte opp under den bredden som definerer en siviløkonom.

Arbeidsgruppen har diskutert hvorvidt andre fag enn de som eksplisitt nevnes i dagens vilkår, kan anses som øk/adm fag. Diskusjonen har særlig vært knyttet til juridiske fag.

Juridiske fag er i utgangspunktet et eget fagområde som bruker juridisk metode som avviker fra vanlige metoder i øk/adm fag. Utdanning innen juridiske fag er også organisert i egne masterprogram der kandidatene får en mastergrad i rettsvitenskap e.l. Samtidig er enkelte lover sentrale som del av rammeverket for fag innen øk/adm, og en god forståelse av relevante lover er viktig for utøvelsen av fagområdene. Viktigheten av juridiske fag som del av øk/adm ser man også ved at mange BØA-program i Norge har rettslære som obligatorisk emne.

Noen lover regulerer direkte fagområder innen øk/adm. Eksempelvis er regnskapsloven sentral i utdanning innen regnskap, og markedsføringsloven kan være viktig for utdanning innen markedsføring. Skatteloven kan også anses å direkte regulere fagområder innen øk/adm da det ikke er mulig å ha dyp kompetanse i f.eks. personlig økonomi, finansregnskap og revisjon uten inngående kjennskap til skatterett. Andre lover er viktige gjennom sin indirekte regulering av fagområdene ved at de er viktige for å forstå rammebetingelsene for næringslivet. Eksempler på dette er avtalerett og konkurranserett. Man har også lover som er viktige for enkelte bransjer, som for eksempel plan- og bygningsloven. Slike lover vil normalt ikke høre naturlig hjemme i en bred øk/adm utdanning, men kan likevel være relevant dersom masterprogrammet har et spesielt bransjefokus. De fleste lover er imidlertid mindre sentrale for en øk/adm utdanning, som for eksempel ekteskapsloven.

Oppsummert mener arbeidsgruppen at juridiske fag kan regnes som øk/adm når de er viktige for å oppnå læringsutbyttene i emner eller programmer innen øk/adm.

Tilsvarende kan det argumenteres for at fagområder som etikk, sosialt ansvar og bærekraft kan anses som øk/adm fag. Dette er fagområder som det forventes at næringslivet tar hensyn til og integrerer i sin forretningsdrift. UHR-ØA har opprettet et eget nasjonalt fagorgan for etikk, samfunnsansvar og bærekraft, noe som tilsier at fagområdet er en del av øk/adm. Samtidig er dette brede fagområder som dekker både tema som er viktige for selskapers rammebetingelser og tema som er viktige i samfunnsdebatten, men som har mindre direkte påvirkning på næringslivet. Etter dette er det arbeidsgruppens oppfatning at det er naturlig å betrakte etikk, sosialt ansvar og bærekraft som øk/adm fag dersom emnene er tilstrekkelig spisset mot problemstillinger i næringslivet.

Når det gjelder emner som ferdighetstrening i teamarbeid, kommunikasjon, presentasjon, språk o.l., er dette emner som i utgangspunktet skal møte generelle

kompetansemål og ikke spesialiserings- og breddekrav. Samtidig kan også disse emnene ha høy relevans for øk/adm og inngå som egne emner eller deler av emner innenfor studentens spesialisering eller bredde dersom emnene er tilstrekkelig spisset mot øk/adm-problemstillinger innen næringslivet.

Oppsummert mener arbeidsgruppen at det er fagområder utover de som spesifikt nevnes i vilkårene, som kan anses som øk/adm fag. Gruppen har diskutert følgende fagområder:

- Juridiske fag
- Etikk, sosialt ansvar og bærekraft
- Teamarbeid, kommunikasjon, presentasjon og språk

For disse fagområdene er det etter arbeidsgruppens mening enkelte emner som helt klart kan anses som øk/adm emner, mens andre krever en skjønnsmessig vurdering. Emner som anses å være øk/adm emner kan inngå i fordypnings- eller breddekravet. Emner som ikke anses som øk/adm emner, kan likevel være nødvendige emner i utdanninger for å oppfylle kravene til generell kompetanse for en siviløkonom.

I vurderingen av hvilke emner som kan inngå som fordypning, bredde eller generell kompetanse, har det ingen betydning om emnet er obligatorisk eller valgfritt. Eksempelvis kan breddekravet oppfylles fullt ut av obligatoriske emner, fullt ut av valgfrie emner, eller av en blanding av obligatoriske og valgfrie emner.

8.2. Spesialisering

Dagens vilkår stiller følgende krav til spesialisering:

> *Studentens fordypningsområdet* [sic.] *skal ha et omfang på minimum 30 studiepoeng, i tillegg til undervisning i metode. Dersom metode inngår i fordypningsområdet, må omfanget utvides tilsvarende. Sammen med det selvstendige arbeidet (se under) gir dette studenten avansert kunnskap og spesialisert innsikt innenfor et begrenset spesialiseringsområde.*

I arbeidsgruppen ble det diskutert om det er hensiktsmessig å utvide omfangskravet til 45 studiepoeng siden mange av utdanningsinstitusjonene allerede krever dette. For noen studier vil et slikt krav imidlertid medføre en endring.

Dessuten er det mange som inkluderer metodeemne i sine spesialiseringer på 45 studiepoeng. Dagens vilkår krever at metodeemne kommer i tillegg til 30 studiepoeng i spesialiseringsemner. Det er tillatt å integrere metode i spesialiseringsemner, men da utvides omfangskravet til spesialisering tilsvarende.

Arbeidsgruppen har ikke registrert spesielle innvendinger mot dagens omfangskrav, og vi foreslår ingen endring.

8.3. Bredde

Dagens vilkår sier følgende om bredde:

> *Breddekravet (emner utenom eget fordypningsområde) skal utgjøre minst 20 studiepoeng fra det økonomisk-administrative fagområdet, i tillegg til eventuell metodeundervisning.*

Heller ikke for breddekravet har arbeidsgruppen registrert spesielle innvendinger mot omfangskravet på 20 studiepoeng, og foreslår ingen endring av omfang. Arbeidsgruppen mener imidlertid at det kan være hensiktsmessig å utdype innholdet i breddekravet for å sikre at breddeemner er tilstrekkelig forskjellig fra studentens spesialiseringsemner.

Dagens vilkår presiserer allerede at metodeemne ikke kan oppfylle breddekravet. Arbeidsgruppen foreslår ingen endring i dette.

Det kan argumenteres for at siviløkonomens bredde bør omfatte både økonomiske og administrative fag slik at dersom studenten har et økonomisk fag som spesialisering, så må breddekravet oppfylles av administrative fag, og motsatt. Dette er ikke et krav i dagens vilkår; det er nok at breddekravet oppfylles med emner utenfor studentens fordypning, noe som innebærer at både fordypningskrav og breddekrav kan oppfylles fullt ut med økonomiske fag eller fullt ut med administrative fag. En innstramming av dette punktet vil trolig medføre at mange av dagens masterprogrammer i økonomi og administrasjon vil måtte endres vesentlig. I tillegg ville en slik innstramming også komplisere kategoriseringen av emner som integrerer økonomiske og administrative temaer. Som tidligere poengtert, sikrer uansett BØA-kravet en god bredde i øk/adm-fag totalt sett. Arbeidsgruppen har ikke registrert noen sterke innvendinger til dagens vilkår på dette området, og foreslår således ingen endring.

Siden breddekravet kan dekkes av alle emner utenfor studentens fordypning, vil mulig innhold i bredden være avhengig av institusjonens organisering av fordypningsemner. For institusjoner med smale spesialiseringer, vil breddekravet kunne oppfylles med emner som ligger nært spesialiseringens fagområde. For eksempel vil studenter som har valgt strategi som fordypning kunne oppfylle breddekravet med markedsføringsemner når markedsføring og strategi er to ulike spesialiseringer, mens på institusjoner som dekker strategi og markedsføring i én spesialisering, vil de samme emnene være fordypningsemner. Arbeidsgruppen ser ingen problemer med at siviløkonomer fra ulike institusjoner har ulikt innhold i sin grad så lenge fordypning og bredde er tydelig.

Det varierer hvorvidt utdanningsinstitusjoner åpner for at samme emne kan tilbys i flere spesialiseringer. Arbeidsgruppen har ingen innvending mot at dette skal være mulig, men et emne som inngår, eller kunne inngått, som et emne i studentens spesialisering,

bør ikke samtidig kunne oppfylle breddekravet. Vi gir noen eksempler på hvordan arbeidsgruppen ser på emner som tilbys i flere spesialiseringer:

- Dersom ett emne er obligatorisk for alle studenter i studieprogrammet, vil dette emnet kunne være et fordypningsemne for noen studenter og et breddeemne for andre studenter. Eksempel: Dersom det er obligatorisk for alle studenter å ta et emne i strategi og ledelse, vil dette emnet være et fordypningsemne for studenter som tar strategi og ledelse som spesialisering, mens det vil være et breddeemne for studenter som tar andre spesialiseringer.
- Tilsvarende dersom flere emner er obligatoriske for alle studenter i studieprogrammet. Eksempel: Dersom alle studenter må ta ett emne i regnskap, ett emne i finans og ett emne i strategi og ledelse, vil det første emnet være fordypningsemne for studenter som tar regnskap som spesialisering mens de to andre vil være breddeemner for disse studentene.
- Dersom emner er tilgjengelige som valgfrie spesialiseringsemner innenfor flere spesialiseringer, kan emnene ikke oppfylle breddekravet for studenter som tar en av disse spesialiseringene. Eksempel: Dersom et emne i verdsettelse er tilgjengelig som spesialiseringsemne både i en finansspesialisering og i en regnskapsspesialisering, kan en student med finansspesialisering ikke bruke dette emnet som et breddeemne (med begrunnelse at det er et regnskapsemne) selv om studenten har valgt tilstrekkelig med andre spesialiseringsemner innen finans.

Arbeidsgruppen har også diskutert hvorvidt emner som ikke inngår i noen av utdanningsinstitusjonens spesialiseringer, kan oppfylle breddekravet. Arbeidsgruppen ser ikke noe problem med dette så lenge emnene er innenfor øk/adm (se drøftelse i 8.1). Ett eksempel er at man tilbyr fagområder som støtteprofiler uten at man samtidig tilbyr fagområdet som spesialisering. Et annet eksempel er juridiske fag som er sentrale for næringslivet (se over). Som diskutert over er arbeidsgruppen av den oppfatning at i tillegg til juridiske fag er det også flere fagområder som kan betraktes som øk/adm dersom de er tilstrekkelig relevante for problemstillinger i næringslivet. Dette er imidlertid vurderinger som kan kreve stor grad av skjønn dersom man ønsker å anse slike emner som øk/adm fag, og det kan være vanskelig med presis regulering av dette skjønnet. Arbeidsgruppen har samtidig ikke registrert at disse temaene har vært et stort problem i praksis, og foreslår ingen utdypning av dette i vilkårene. Vi anser det tilstrekkelig med en omforent forståelse og oppfordring til å diskutere tvilstilfeller i egnete fora, for eksempel i UHR-ØAs nasjonale fagorganer.

Etter dette foreslår arbeidsgruppen ingen endringer i formuleringen av breddekravet. Etter arbeidsgruppens syn er våre synspunkter over en naturlig forståelse av gjeldende breddekrav.

8.4. Valgmuligheter

Ved behandling av saken i UHR-ØAs møte i april 2026 ble det poengtert at noen av dagens vilkår legger vekt på at studenten har valgmuligheter. Disse delene av vilkårene legger følgelig mer vekt på at studenten kunne valgt noe annet enn hva som er innholdet i den utdanningen studenten har gjennomført. Arbeidsgruppen er av den oppfatning at siviløkonomtittelen bør legge mer vekt på innholdet i gjennomført utdanning og mindre vekt på at studenten kunne ha valgt en annen spesialisering i stedet.

Arbeidsgruppen foreslår derfor å fjerne kravet i dagens vilkår om at «innenfor studieprogrammet skal en student ha mulighet til å velge spesialiseringsområder både innenfor økonomiske og innenfor administrative fag». Problemet med dette kravet blir spesielt godt synlig i masterprogrammene for regnskap og revisjon (MRR) hvor det kan argumenteres med at det ikke er mulig å tilby spesialisering i administrative fag samtidig som programmet må oppfylle de andre kravene i vilkårene og revisjonsdirektivets utdanningskrav til revisor. En MRR-student får dermed ikke siviløkonomtittelen samtidig som MØA-studenter kan ta tilnærmet samme emnekombinasjon som MRR-studenter og få tittelen fordi han/hun kunne valgt noe annet.

Samtidig har vi foran argumentert med at en siviløkonom bør ha noen valgmuligheter for å påvirke innholdet i graden sin. Når vi i forrige avsnitt foreslår å fjerne kravet om valg av spesialisering, må vilkårene sikre at studentene har andre valgmuligheter. Disse kan tilbys på mange måter, for eksempel som helt valgfrie emner, som valgmuligheter knyttet til spesialiseringer, som valg av emner innenfor sin spesialisering, som valg knyttet til oppfyllelse av breddekrav eller som valg knyttet til utveksling. Over har vi argumentert for at universiteter og høyskoler som skal gi siviløkonomtittelen, reelt sett må ha brede fagmiljø innenfor både økonomiske og administrative fag, og at disse miljøene må være tilgjengelige for studenter på programmer som vil gi siviløkonomtittelen. Det vil derfor være naturlig at denne bredden er tilgjengelig for studenter og at programmet gir studentene mulighet til å velge emner fra hele bredden, for eksempel som valgfrie emner.

Dagens vilkår sier følgende om valgmuligheter:

> *Studieprogrammet skal bygges opp slik at det sikret at alle studenter tilegner seg så vel fordypning som bredde innenfor det økonomisk-administrative fagområdet. Det fordrer at studentene må velge ett spesialiseringsområde som sitt fordypningsområde, og at de utover det må velge et visst omfang av emner fra andre deler av det økonomisk-administrative fagområdet. Slike emner kan eventuelt organiseres som en støtteprofil dersom de kommer fra én spesialisering. Valgfrie emner for øvrig kan både være innenfor og utenfor det økonomiskadministrative fagområdet.*

Arbeidsgruppens forståelse av dette avsnittet er at det krever at studieprogrammet gir studentene visse valgmuligheter, og at avsnittet i tilstrekkelig grad dekker de krav til valgmuligheter som er diskutert over. Arbeidsgruppen foreslår således ingen ytterligere presiseringer. Siden vi foreslår å fjerne kravet om at studenten må kunne velge mellom ulike spesialiseringer, foreslår vi å endre «...fordrer at studentene må velge ett spesialiseringsområde...» til «...fordrer at studentene må ha ett spesialiseringsområde...»

Selv om valgmulighet i en eller annen form må være en del av programmer som skal gi siviløkonomtittelen, er det likevel fullt mulig for institusjonene å tilby ulike spesialiseringer (eller støtteprofiler) som ferdige pakker hvor alle emnene er obligatoriske. Dersom man i stedet legger opp til at studentene helt eller delvis kan velge emner, og man vil tilby tittelen til studenter som tar programmet, må man enten lage valgmulighetene slik at vilkårene er oppfylt uansett hvilke valg studentene gjør, eller så må man foreta en individuell vurdering av studentene.

9. Utvanningsrisiko

I UHR-ØAs enhetsmøte i april 2026 ble det uttrykt bekymring for utvanning av tittelen dersom endring av vilkårene medfører at mange flere studieprogrammer vil oppfylle vilkårene. I dette kapitlet diskuterer vi denne utvanningsrisikoen i tilfelle endring av vilkårene medfører at flere studieprogrammer oppfyller vilkårene.

Vi har identifisert 13 universiteter og høyskoler som gir siviløkonomtittelen, og alle disse har ett eller få programmer som gir tittelen. De fleste av disse institusjonene (samt noen andre) har også masterprogrammer innen øk/adm som ikke gir tittelen. Antall slike programmer varierer fra null til tolv per institusjon. Mange av disse programmene har ikke BØA som opptakskrav.

9.1. Mulighet eller plikt?

Etter arbeidsgruppens oppfatning har utdanningsinstitusjonene ingen plikt til å gi tittelen selv om vilkårene er oppfylt, jfr § 2-14 i UH-forskriften som sier at u*niversiteter og høyskoler med rett til å gi mastergrad i økonomiske og administrative fag kan gi den beskyttede tittelen siviløkonom (siv.øk.) som tilleggsbetegnelse på vitnemål* (vår understrekning). De ulike universiteter og høyskoler har dermed mulighet til å gi tittelen kun på enkelte studieprogrammer selv om det er andre programmer som oppfyller vilkårene.

Flere institusjoner har BØA-planen som spesifikt opptakskrav til master slik at alle studenter oppfyller kravene i bachelordelen av siviløkonom-løpet. Men det er ikke uvanlig at programmer har opptakskrav som gjør at enkelte studenter ikke vil oppfylle

vilkårene til tittelen (for eksempel når de har en bachelor som ikke oppfyller kravene i BØA-planen) mens andre studenter i samme programmet vil oppfylle vilkårene. I dag er det enkelte universitet og høyskoler som foretar en individuell vurdering av studenter i samme program og gir tittelen til de som oppfyller vilkårene, mens andre universitet og høyskoler ikke gir tittelen til noen av studentene i slike program. Arbeidsgruppen mener begge løsningene er i samsvar med UH-forskriften.

I sum betyr dette at i tilfelle endringer av vilkårene medfører at flere programmer oppfyller vilkårene for tittelen, så kan UH-sektoren selv hindre utvanning av tittelen gjennom en omforent enighet om å tilby den bare på få studieprogrammer selv om det er flere programmer som oppfyller vilkårene.

9.2. Lovpålagte spesialiseringer

En slik omforent enighet om å begrense antall siviløkonomprogrammer har en iboende risiko for at enkelte universitet eller høyskoler kan se seg tjent med å tilby tittelen på flere programmer i strid med en omforent enighet. For å redusere denne risikoen, er en alternativ løsning å beholde dagens krav om at studentene skal kunne velge mellom spesialiseringer innen både økonomiske og administrative fag, men unnta spesialiseringer som loven krever legges i egne programmer. Et eksempel på dette er MRR som har en spesialisering som er en naturlig spesialisering i et MØA-program, men som etter loven må legges i eget program for å kvalifisere til revisortittelen. En mulig løsning for et slikt alternativ er en fotnote til hovedkravet, for eksempel som følger:

> *innenfor studieprogrammet skal en student ha mulighet til å velge spesialiseringsområder både innenfor økonomiske og innenfor administrative fag* [1]
>
> [1] *Studieprogrammer som er opprettet fordi loven krever at spesifikke spesialiseringer må tilbys som egne grader, kan oppfylle kravene til siviløkonomtittelen selv om studieprogrammet ikke tilbyr valg av spesialiseringer.*

9.3. Rett til tittel etter jevngodhetsvurdering

Som det fremgår av omtalen av jevngodhetsvurderinger i neste kapittel, har studenter rett til å få tildelt tittelen når utdanningen anses jevngod etter UH-loven § 9-4. UHR-ØA ba i 2016 NHH om å ta ansvar for jevngodhetsvurdering av utenlandsk utdanning når det gjelder tildeling av siviløkonomtittelen, og andre institusjoner skulle vise til NHH når de får søknader i saken. NHH vurderer da kandidatenes utdanning opp mot vilkårene for tittelen og ikke opp mot spesifikke studieprogrammer. Innebærer dette at studenter som har fullført et norsk studieprogram som ikke gir siviløkonomtittelen selv om vilkårene er oppfylt, kan kreve tittelen gjennom en jevngodhetsvurdering etter UH-loven § 9-4?

Rettigheten til jevngodhetsvurdering gjelder for «grad som er fullført ved utenlandske universiteter eller høyskoler» (vår understrekning). Paragrafen hjemler ikke en rettighet til å kreve jevngodhetsvurderinger mellom norske studieprogrammer. Prop 126L (2022-2023) *Lov om universiteter og høyskoler* drøfter jevngodhetsvurdering kun i tilknytning til utenlandsk utdanning med referanse til Lisboakonvensjonen som er førende for godkjenning av utenlandsk høyere utdanning (se side 171). Arbeidsgruppen anser derfor rettigheten til jevngodhetsvurdering å være et ledd i internasjonal godkjenning av utdanning på tvers av landegrenser, og ikke som en rettighet innad i Norge. Dette underbygges også av proposisjonen presisering av forbud mot misbruk av titler, se § 3-10 i UH-loven:

> *Titler etter §§ 3-7 til 3-9 kan bare brukes ved oppnådd grad eller ved godkjenning av utenlandsk utdanning som faglig jevngod med norsk grad etter § 9-4. Det er forbudt å bruke titler som uriktig gir inntrykk av å være av samme karakter som disse titlene, eller som kan forveksles med dem. Departementet kan gi forskrift om hvilke titler som er beskyttet.*
>
> [siviløkonomtittelen er hjemlet i forskrift gitt etter § 3-8]

Arbeidsgruppen mener det er avgjørende at studenter med norske utdanninger fortsatt ikke gis en individuell rett til jevngodhetsvurderinger. Studieprogrammer som gir siviløkonomtittelen, har generelt høye opptakskrav. Studenter bør ikke kunne søke opptak på andre programmer og deretter supplere med enkeltemner og kreve jevngodhetsvurdering som en "bakvei" til tittelen.

Etter dette er det arbeidsgruppens oppfatning at hensikten med jevngodhetsvurdering er å vurdere om utenlandsk utdanning er jevngod med norsk utdanning (se ordlyd i §3-10). Rettighetene til jevngodhetsvurdering i UH-loven gjelder kun for utenlandsk utdanning og ikke norske programmer.

10. Utenlandske utdanninger

Det følger av UH-loven § 9-4 at en grad som er fullført ved utenlandske universiteter eller høyskoler, kan anses som faglig jevngod med en norsk grad, og at kandidaten i så fall har rett til å bruke titler som er fastsatt for den norske graden. Utenlandsk utdanning kan følgelig kvalifisere for siviløkonomtittelen.

Etter vedtak i NRØA er det NHH som gjør mange av vurderingene av utenlandske utdanninger for tildeling av siviløkonomtittelen:[7]

[7] Vedtak i sak 20/16 i NRØAs Rådsmøte i 17.-18.oktober 2016: «*NRØA ønsker at Norges Handelshøyskole får ansvaret for vurdering av utenlandsk utdanning når det gjelder tildeling av siviløkonomtittelen, og at andre institusjoner viser til NHH når de får søknader i saken*». Lenke til NHHs søknadsside: https://www.nhh.no/studier/soknad-og-opptak/soknad-om-sivilokonom-som-sidetittel/

Bachelor	Master	Institusjon som gjør vurdering
Utenlandsk	Utenlandsk	NHH
Norsk	Utenlandsk	NHH
Utenlandsk	Norsk	Universitet/høyskole som gir master

Antall søknader om å få bruke siviløkonomtittelen med utenlandsk mastergrad har de siste ti årene variert mellom 3 og 20 årlige søknader med unntak av 2024 med 56 søknader. Det store antallet i 2024 skyldes antageligvis mediaoppmerksomhet rundt misbruk av siviløkonomtittelen.

Når NHH foretar vurderingen, tar NHH utgangspunkt i at bachelordelen av utdanningen må oppfylle kravene i BØA-planen, og masterdelen vurderes opp mot kravene i vilkårene for siviløkonomtittelen. Tidligere forelå det en egen plan for master i økonomi og administrasjon, men denne ble erstattet av masterdelen i vilkårene for siviløkonomtittelen.

Når det gjelder bachelordelen av utdanningen, er det NHHs erfaring at utenlandske bachelorgrader sjelden oppfyller kravene i den norske BØA-planen. Kandidater med utenlandsk bachelor vil følgelig i mange tilfeller ikke oppfylle kravene til siviløkonomtittelen. Det må imidlertid gjøres en individuell vurdering siden kandidaten kan oppfylle kravene gjennom valgemner selv om det obligatoriske innholdet i bachelorgraden ikke oppfyller kravene.

Når det gjelder masterdelen av utdanningen, vurderes utenlandske mastergrader opp mot vilkårenes breddekrav (20 stp) og fordypningskrav (30 stp pluss masteroppgave 30 stp). Det er ikke uvanlig at utenlandske mastergrader innen økonomi ikke kan anses som jevngod med norsk mastergrad i økonomi og administrasjon. Vanlige årsaker til dette er følgende:

- Mastergraden er mindre enn 120 stp (vanlig for eksempel i Storbritannia og USA)
- Masteroppgaven er mindre enn 30 stp
- Oppfyller ikke breddekravet (mindre enn 20 stp utenfor spesialisering)
- Ikke tilstrekkelig metodeemne (Dette er en skjønnsmessig vurdering siden dagens vilkår ikke spesifiserer innhold eller omfang av metodeemne)

11. Virkningstidspunkt

Ved endring av vilkårene for siviløkonomtittelen, vil nye masterprogrammer kunne oppfylle vilkårene. Dersom utdanningsinstitusjoner da ønsker å tilby siviløkonomtittelen på flere programmer, blir det spørsmål om hvilket tidspunkt disse studieprogrammene kan begynne å gi siviløkonomtittelen. Siviløkonomtittelen er en tittel som gis på vitnemålet, jfr UH-lov § 2-14. Arbeidsgruppen støtter ikke virkningstidspunkt som vil

innebære tildeling av siviløkonomtittelen til studenter som allerede har fått utstedt vitnemål uten tittelen. For studenter som ved vedtak av nye vilkår har påbegynt et studium som oppfyller de endrede vilkårene, men ikke tidligere vilkår, er arbeidsgruppen av den oppfatning at utdanningsinstitusjonen kan gi siviløkonomtittelen. Siden tittelen etter UH-loven gis som en tilleggsbetegnelse på vitnemålet, er det naturlig at utdanningsinstitusjonene vurderer oppfyllelse av vilkårene når vitnemålet skal utstedes, og ikke når studenten starter studiet. Endringen kan medføre enkelte administrative endringer, og hver enkelt utdanningsinstitusjon må selv vurdere om de heller vil velge et senere virkningstidspunkt.

12. MRR

Bakgrunnen for at UHR-ØA ba om en revurdering av vilkårene av siviløkonomtittelen, var en henvendelse fra UHR-ØAs nasjonale fagorgan for regnskaps- og revisjonsfag som påpekte at dagens vilkår ikke er tilpasset situasjoner hvor lovverket krever at spesifikke spesialiseringer legges i egne programmer. Fagorganet hadde spesielt fokus på Master i regnskap og revisjon (MRR). I dette kapitlet redegjør arbeidsgruppen for sitt syn på hvordan de reviderte vilkårene vil påvirke MRR. Først gjengir vi fagorganets beskrivelse av bakgrunnen for deres henvendelse før vi drøfter spesialisering og bredde i MRR.

12.1. Bakgrunn

For å få autorisasjon som statsautorisert revisor må man ha en mastergrad i regnskap og revisjon, og lovverket pålegger utdanningsinstitusjoner å ha MRR som egen grad.[8] Alle institusjonene som nå tilbyr MRR, tilbyr også master i økonomi og administrasjon (MØA) e.l. som oppfyller vilkårene til siviløkonomtittelen. Ved alle institusjonene har studentene følgelig mulighet til å velge spesialisering innen administrative fag ved å velge MØA. Samtidig har de muligheten til å velge spesialisering innen regnskap og revisjon, men av lovmessige grunner er denne spesialiseringen lagt i et eget studieprogram. Hvis det ikke hadde vært for kravet i lovreguleringen om å ha MRR som egen grad, hadde *regnskap og revisjon* vært en naturlig spesialisering innen MØA. Studenter som velger MRR, har gjennom sitt valg valgt bort administrative fag som spesialisering. Da er det unaturlig at de likevel må ha mulighet til å velge administrative fag som spesialisering for å kunne kvalifisere til siviløkonomtittelen. Etter arbeidsgruppens syn vil en MRR-student i mange tilfeller oppfylle krav om både

[8] Revisorloven sier at «statsautorisert revisor skal ha oppnådd mastergrad i regnskap og revisjon» (§3-2). Finanstilsynet, som gir autorisasjon som statsautorisert revisor, tillater andre mastergrader så lenge så lenge en utdanningsinstitusjon bekrefter at utdanningen i innhold og omfang tilsvarer studiestedets mastergrad i regnskap og revisjon, se www.finanstilsynet.no/tillatelser/revisor/personlig-godkjenning-som-revisor/ (vår understrekning).

spesialisering og bredde på samme måte som mange MØA-studenter som får siviløkonomtittelen.

Oppsummert er det lovkravet om at studiestedene må tilby MRR som en egen grad som gjør det problematisk for MRR å møte alle kravene i vilkårene. Dette er en problemstilling som ikke er adressert i de gjeldende vilkårene for siviløkonomtittelen. Arbeidsgruppen har foran diskutert to løsninger på dette: (1) at man fjerner dagens krav om at studenten må ha mulighet til å velge spesialisering innenfor programmet, eller (2) at kravet ikke gjelder i tilfelle hvor loven krever at spesifikke spesialiseringer må være egne grader. Begge løsninger vil bidra til at MRR kan oppfylle kravene til siviløkonomtittelen. For ordens skyld presiseres det at de andre kravene i vilkårene fortsatt må oppfylles for å kunne gi tittelen.

Nedenfor drøfter vi hvordan de reviderte vilkårene vil kunne påvirke MRR. Dette er arbeidsgruppens foreløpige tanker. Den endelige konklusjonen må gjøres i andre fora.

Forarbeidene til revisorloven krever at MRR må ha et innhold som oppfyller utdanningskravet i EUs revisjonsdirektiv. Vi starter derfor med en kort gjennomgang av revisjonsdirektivet før vi drøfter spesialisering og bredde i MRR og hvilken rolle revisjonsdirektivet spiller i den sammenheng.

12.2. Revisjonsdirektivet

Innholdet i revisjonsdirektivet er oversatt og drøftet i NOU 2017:15 i kapitlet om *krav til innholdet i mastergraden* på side 52:

> *Innholdet i revisorutdanningen må oppfylle kravene i revisjonsdirektivet til nødvendige nivå av teoretisk kunnskap innen de emner som etter artikkel 8 skal dekkes av fageksamen (se punkt 6.1.2 ovenfor). Den detaljerte listen over emner i direktivet kan på et mer overordnet nivå grupperes slik*
>
> Finansregnskap
> - *generell regnskapsteori og regnskapsprinsipper*
> - *juridiske krav og standarder knyttet til utarbeiding av årsregnskap og konsernregnskap*
> - *internasjonale regnskapsstandarder*
> - *regnskapsanalyse*
> - *kostnads- og driftsregnskap*
>
> Revisjon
> - *risikostyring og internkontroll*
> - *revisjonsferdigheter og faglig dyktighet*

- *juridiske krav (inkluderer revisorlovgivningen og hvitvaskingsreglene) og faglige standarder knyttet til lovfestet revisjon og revisorer som foretar denne*
- *internasjonale revisjonsstandarder*
- *yrkesetiske regler og uavhengighet*

Rettslige.emner.i.den.grad.de.er.relevante.for.revisjon

- *skatterett*
- *selskapsrett og foretaksledelse*
- *konkursrett og regler om tilsvarende prosedyrer*
- *sivilrett og handelsrett*
- *arbeidsrett og trygderett*

Andre.emner.i.den.grad.de.er.relevante.for.revisjon

- *informasjonsteknologi og datasystemer*
- *bedriftsøkonomi, sosialøkonomi og finansøkonomi*
- *matematikk og statistikk*
- *grunnleggende prinsipper for økonomistyring av foretak*

Senere har EU vedtatt tilføyelser i revisjonsdirektivet knyttet til utdanningskrav for å kunne bli bærekraftsrevisor. Disse er omtalt i Prop. 57L (2023-2024):

- *lovkrav og standarder knyttet til utarbeidelse av årlig og konsolidert bærekraftsrapportering*
- *bærekraftsanalyse*
- *prosesser for foretaksgjennomgang av bærekraftsforhold (due diligence-prosesser)*
- *lovkrav og standarder for attestasjon av bærekraftsrapportering. kravene er innarbeidet i den norske revisorloven*

Ifølge revisjonsdirektivet må disse utdanningskravene for revisor dekkes på universitetsnivå, men det krever ikke at det må være dekket på masternivå. Siden den norske revisorloven krever MRR for å kvalifisere til revisortittelen, er det naturlig at mye av utdanningskravet dekkes av MRR, men det er etablert praksis blant MRR-programmene at deler av kravene dekkes gjennom at opptakskravene stiller krav til bachelorutdanningen.

Som det fremgår av revisjonsdirektivets liste over emner, er det klart at det legger vekt på både dybde og bredde i utdanningen av revisorer. *Finansregnskap* og *revisjon* er de to fagområdene som vektlegges mest og som krever særlig dybde. I tillegg kreves[9] det at

[9] Revisjonsdirektivet stiller ikke som et absolutt krav at fagområder utenfor finansregnskap og revisjon alltid må dekkes, men sier at de må dekkes «i den grad de er relevante for revisjon». Slik revisjon utføres i Norge, trenger revisor å ha god forståelse for hele virksomheten hos revisjonskunder, og mange av

revisor også har utdanning innen en rekke andre fagområder i øk/adm, som rettsvitenskap, økonomisk styring, finans, samfunnsøkonomi, metodefag og bærekraft. Kravene i revisjonsdirektivet sammenfaller følgelig i stor grad med kravene til siviløkonomens dybde og bredde. Vi drøfter dette nærmere nedenfor.

12.3. Spesialisering

Ett av alternativene som arbeidsgruppen foreslår, innebærer at det ikke vil være krav om valg av spesialisering for at et studieprogram kan gi siviløkonomtittelen, men programmet må fortsatt ha en spesialisering. For MRR kan det hevdes at spesialiseringen er den utdanning som er påkrevd for å kvalifisere til revisortittelen. Etter arbeidsgruppens vurdering er dette en altfor vid spesialisering. Som det fremgår av redegjørelse av revisjonsdirektivet, krever det at utdanningen inneholder elementer fra en rekke fagområder innen øk/adm. Noe forenklet kan man si at revisjonsdirektivet krever at alle de økonomiske fagområdene innen øk/adm må dekkes av utdanningen til revisor. Dersom dette skulle anses som MRR-studentenes spesialisering, ville det stilles helt andre krav for dybde og bredde for MRR-studentene enn for andre studenter for å kvalifisere for siviløkonomtittelen.

Etter arbeidsgruppens mening, vil *regnskap og revisjon* være den naturlige spesialiseringen i et MRR-studium. For det første er det dette fagområdet som fremstår som fordypningsområdet i revisjonsdirektivet. For det andre det den naturlige spesialisering i et studieprogram som nettopp heter master i regnskap og revisjon. For det tredje er det en naturlig spesialisering i en øk/adm utdanning uavhengig av om studenten skal begynne å jobbe som revisor eller andre stillinger hvor regnskap er en sentral del av jobben. Regnskap og revisjon henger naturlig sammen ved at revisjon er en kontroll av regnskaper og har stort fokus på intern kontroll som skal sikre høy kvalitet og tillit i regnskapsrapporteringen, noe selskapene ønsker uavhengig av ekstern revisjon.

12.4. Bredde

MRR har i dag en rekke (semi)obligatoriske emner for å sikre oppfyllelse av utdanningskravet i revisjonsdirektivet. Noen av disse vil være spesialiseringsemner, mens noen vil være breddeemner. Obligatoriske breddeemner vil for eksempel kunne være emner innen foretaksrett og skatterett, se drøftelse over om juridiske fag som øk/adm fag. Når det gjelder emner innen verdsettelse og analyse vil det være en skjønnsmessig vurdering om innholdet i emnene tilsier at de er spesialiserings- eller

---

fagområdene som er listet i revisjonsdirektivet er ansett som nødvendige for utdanning av revisorer i Norge, se for eksempel NOU 2017:15 side 52 som sier at fagemner som utgjør sentral revisorkompetanse er finansregnskap, revisjon, verdsettelse og analyse, skatte- og avgiftsrett og foretaksrett. Videre viser opptakskravene til MRR at man også krever at flere av de andre fagområdene inngår i utdanningen.

breddeemner. Man ser av listen over emner i revisjonsdirektivet at *regnskapsanalyse* anses som en del av finansregnskapskategorien. Det kan tilsi at det er et spesialiseringsemne. På den annen side kan emner innen dette området også ligge nært finansområdet, noe som kan tilsi at det ikke er et spesialiseringsemne for regnskap og revisjon. Arbeidsgruppen er av den oppfatning at det bør overlates til hver enkelt utdanningsinstitusjon, eventuelt relevante fagorganer, å vurdere hvilke spesifikke emner som dekker breddekravet. Vi har tatt med denne drøftelsen for å illustrere at sondringen mellom spesialiserings- og breddeemne kan kreve skjønn. Det vil for øvrig gjelde alle studieprogrammer som vil gi siviløkonomtittelen.

Arbeidsgruppen har foreslått at studieprogrammer skal gi studentene visse valgmuligheter for å kunne gi siviløkonomtittelen. Som følge av krav i revisjonsdirektivet vil en god del emner være obligatoriske for MRR-studenter, både spesialiseringsemner og breddeemner. Studentene må likevel ha enkelte valgmuligheter for å sikre bredde i utdanningen. Allerede i dag er det vanlig at MRR-programmer gir studentene enkelte valgmuligheter, for eksempel i form av mulighet til å velge utveksling. Som drøftet over må masterprogram som skal kvalifisere til siviløkonomtittelen tilbys av institusjoner som har fagmiljøer innen både økonomiske og administrative fag, og disse bør være tilgjengelige for studentene. En naturlig løsning kan for eksempel være at MRR tilbyr administrative fag blant de valgfrie emnene for MRR-studentene.

13. Oppsummering – forslag til endring i vilkårene

Arbeidsgruppen foreslår følgende endringer i vilkårene for siviløkonomtittelen:

- Oppdatere referanser til UH-lov, UH-forskrift og BØA-plan.
- Lempe på kravet om at studenter må ha mulighet til å velge spesialiserings-område,
    a) enten ved å slette dagens krav
    b) eller ved å tilføye en fotnote som presiserer at kravet ikke gjelder for studieprogrammer som er opprettet fordi loven krever at spesifikke spesialiseringer må tilbys som egne grader.